

ZASTUPANJE PRIVREDNIH SUBJEKATA U PARNIČNOM POSTUPKU

REZIME: Zastupanje je preduzimanje pravnih poslova u ime i za račun zastupanog fizičkog ili pravnog lica, na osnovu ovlašćenja za zastupanje. Ovlašćenje za zastupanje zasniva se na 1. zakonu; 2. opštem aktu pravnog lica; 3. aktu nadležnog organa ili na 4. izjavi volje zastupanog (punomoćje). U radu je obrađeno zastupanje privrednih subjekata u parničnom postupku od strane zakonskih i statutarinih zastupnika i punomoćnika privrednih subjekata a posebno pitanje obaveznog advokatskog zastupanja.

Zaključak je da zastupanje u parničnom postupku nije uređeno na adekvatan način.

Ključne reči: zastupanje, zakonski zastupnik, statutarini zastupnik, punomoćnik.

I ZASTUPNICI

U Zakonu o parničnom postupku¹ zastupanje je uređeno u glavi četvrtoj pod nazivom „Stranke i njihovi zakonski zastupnici”, (čl. 73–83.) i glavi petoj pod nazivom „Punomoćnici”, (čl. 84–95.).

Shodno Zakonu o parničnom postupku stranka u postupku može biti svako fizičko i pravno lice, a posebnim propisima određuje se ko osim fizičkih i pravnih lica može da bude stranka u postupku.

Stranka je pojam isključivo procesnog prava i, u najširem smislu reči, označava lice koje od nekog državnog ili društvenog organa, organa pravnog lica ili lica koje vrši kakvu javnu funkciju, traži da se preduzme kakva službena radnja, kao i lice prema kome se takva radnja preduzima.²

* Poslovni fakultet, Valjevo

¹ *Sl. glasnik RS*, br. 125/04, 111/09.

² Stanković Gordana, (1998). Građansko procesno pravo, Pravni fakultet u Nišu, str. 133.

To su, po pravilu, fizička i pravna lica, a izuzetno i posebnim propisima određene ljudske skupine koje nemaju svojstvo pravnog lica, ali kojima, zbog određene svoje interesne povezanosti, svojstvo stranke može priznati organ pred kojim se postupak vodi.

Svojstvo stranke stiće se isključivo postajanjem subjektom procesnog odnosa i traje samo dok traje i taj odnos.³

Stranka koja je potpuno poslovno sposobna može sama preduzimati radnje u postupku (parnična sposobnost). Punoletno lice kome je ograničena poslovna sposobnost parnično je sposobna u granicama svoje poslovne sposobnosti. Maloletnik je parnično sposoban u granicama priznate poslovne sposobnosti.⁴

Postulacionu sposobnost ima parnično sposobna stranka što joj omogućava lično preduzimanje radnji u postupku.

Zakon o parničnom postupku uređuje i situacije nastale u preduzimanju parničnih radnji lica koja su poslovno i parnično sposobna, ali su faktički nesposobna da preduzimaju parnične radnje. Tako, gluvonema lica imaju postulacionu sposobnost, samo što će sporazumevanje sa sudom i drugim učesnicima u postupku biti ostvareno preko tumača. Lice koje nije u mogućnosti da se služi službenim jezikom suda, komuniciraće preko prevodioca. Licu nepoznatog boravišta sud će odrediti privremenog zastupnika. Kada je nužno radi zaštite prava stranke, pod uslovom da je potpuno oslobođeno plaćanja troškova, sud će priznati stranci pravo na besplatno zastupanje, iako je postulaciono sposobna.⁵

Zastupnik je lice koje vodi parnicu umesto stranke, a u njeno ime.⁶

Zastupnik nije stranka u postupku. On samo u ime i za račun stranke preduzima parnične radnje u postupku. Ipak, u izvesnom smislu zastupnik se identifikuje sa strankom.⁷

Lica koja učestvuju u parnici mogu biti poslovno sposobna, imati ograničenu poslovnu sposobnost ili biti bez poslovne sposobnosti. Poslovno

³ Paunović Staniša (2006). Procesno zastupništvo, *Pravni život* (12), str. 121–153.

⁴ Član 74. ZPP.

⁵ Petrović-Škero Vida, (2007). Položaj zastupnika u Zakonu o parničnom postupku, Zbornik radova: Zastupanje i punomoćstvo, Glosarijum, str. 6.

⁶ Poznić Borivoje, Rakić-Vodinelić Vesna, (1999). Građansko-procesno pravo, Savremena administracija, Beograd, str. 121.

⁷ Tako, prilikom izvođenja dokaza saslušanjem stranke, sud će, umesto parnično nesposobne stranke, po pravilu, saslušati njenog zakonskog zastupnika; ako zakonski zastupnik umre ili prestane njegovo ovlašćenje za zastupanje, a stranka nema punomoćnika, dolazi do prekida postupka... Janevski Arsen, (2007). Zastupanje stranaka preko punomoćnika po Zakonu o parničnom postupku Republike Makedonije, *Pravni život* (13), str. 537.

sposobna lica mogu da angažuju stručno lice, advokata, ili neko drugo lice, da u njihovo ime i za njihov račun preduzima parnične radnje.

Pravna lica imaju uvek istovremeno i pravnu i poslovnu sposobnost.

Zastupnik u toku postupka ima pravo da preduzima sve parnične radnje koje po Zakonu može da preduzima i zastupana strana. Ograničenje u pogledu preduzimanja parničnih radnji od strane zastupnika propisuje zakon.⁸

Na raspravu se poziva zakonski zastupnik (ako nema punomoćnika), njemu se dostavljaju podnesci i sudske odluke i dr.⁹

Dokaz saslušanjem stranaka izvodi se saslušanjem zakonskog zastupnika.

Zastupnik mora da ima svojstva potrebna za stranačku sposobnost, mora da ima poslovnu sposobnost da bi imao parničnu sposobnost. Samo u pojedinim slučajevima, u Zakonu propisanim, zastupnik mora da ima posebnu stručnost – zvanje. Na primer, zastupnik stranke pred Vrhovnim kasacionim sudom u zakonom određenim pravnim lekovima može biti samo advokat. Privremeni zakonski zastupnik ili besplatni zastupnik takođe može biti samo advokat. U svim ostalim slučajevima zastupnik ne mora biti pravnik. Sud ima ovlašćenja da uskrati zastupanje jedino ukoliko se kao punomoćnik pojavi lice koje se bavi nadripisarstvom.¹⁰

U toku celog postupka sud će po službenoj dužnosti paziti da li lice koje se pojavljuje kao stranka može biti stranka u postupku i da li je stranka parnično sposobna, da li parnično nesposobnu stranku zastupa njen zakonski zastupnik i da li zakonski zastupnik ima posebno ovlašćenje kad je ono potrebno.

Lice koje se pojavljuje kao zakonski zastupnik dužno je da prilikom preduzimanja prve radnje u postupku dokaže svoje zastupničko svojstvo.¹¹ Svoje zastupničko svojstvo zastupnik privrednog subjekta dokazuje prezentovanjem izvoda iz javnog registra i, ako sudu nije lično poznat, lične legitimacije.¹²

⁸ Na primer, zastupnik supružnika ne može zastupati u postupku mirenja u brakorazvodnoj parnici niti može prisustvovati mirenju (član 235. stav 2. Porodičnog zakona).

⁹ „Dostavljanje statutarom zastupniku pravnog lica, nakon što se dostava nije mogla izvršiti predajom pismena u prostorijama pravnog lica u njegovom sedištu, zasniva se na analognoj primeni čl. 132. Zakona o parničnom postupku u delu koji se odnosi na zakonskog zastupnika fizičkog lica, kao i na neoborivoj pretpostavci da lice koje je u registar upisano kao lice ovlašćeno za zastupanje pravnog lica, spada u krug lica ovlašćenih za prijem pismena u smislu čl. 128. istog zakona.” Iz rešenja Višeg trgovinskog suda, Pž. 1148/09 od 10. 02. 2009. godine, www.sudska-praksa.com.

¹⁰ Član 85. ZPP. Nadripisarstvo je neovlašćeno i uz naknadu bavljenje pružanjem pravne pomoći i propisano je kao krivično delo u čl. 342. Krivičnog zakonika Republike Srbije, *Sl. glasnik RS*, broj 85/05, 88/05, 107/05, 72/09 i 111/09.

¹¹ Član 77. ZPP.

¹² „Suosnivači društva sa ograničenom odgovornošću nisu ovlašćeni da zastupaju društvo u parničnom postupku, niti da u ime društva podnesu tužbu ili izdaju punomoćje advokatu, pa će takva

Zakon o parničnom postupku predviđa u članu 79. da će sud tuženom (fizičkom licu, pravnom licu ili preduzetniku) postaviti privremenog zastupnika, sa spiska advokata koji dostavlja advokatska komora, ako se u toku postupka pred prvostepenim sudom pokaže da bi redovan postupak oko postavljanja zakonskog zastupnika tuženom trajao dugo, pa bi zbog toga mogle da nastanu štetne posledice za jednu ili obe stranke, a naročito u ovim slučajevima:

- 1) ako tuženi nije parnično sposoban, a nema zakonskog zastupnika;
- 2) ako postoje suprotni interesi tuženog i njegovog zakonskog zastupnika;¹³
- 3) ako obe stranke imaju istog zakonskog zastupnika;
- 4) ako je prebivalište, odnosno boravište tuženog nepoznato, a tuženi nema punomoćnika;
- 5) ako se tuženi ili njegov zakonski zastupnik, koji nemaju punomoćnika, nalaze u inostranstvu, a dostavljanje se nije moglo izvršiti.

Obzirom da su ovi slučajevi navedeni kao naročiti znači da postoji mogućnost postavljanja privremenog zastupnika i u drugim opravdanim slučajevima, ali uvek na strani tuženika.

Rešenje o postavljenju sud je dužan da dostavi odmah organu starateljstva, a stankama kad je to moguće. U slučajevima navedenim pod 4) i 5) sud je dužan da o postavljenju privremenog zastupnika objavi oglas u Službenom glasniku Republike Srbije i na oglasnoj tabli suda a po potrebi i na drugi pogodan način.

Privremeni zastupnik ima u postupku, za koji je postavljen sva prava i dužnosti zakonskog zastupnika, a funkcija mu prestaje kad se pred sudom pojavi stranka, odnosno njen zakonski zastupnik ili punomoćnik, ili kad organ starateljstva obavesti sud da je postavio staratelja.

tužba biti odbačena kao nedozvoljena, jer takvo ovlašćenje ima samo direktor koji je upisan u registar.” Iz rešenja Višeg privrednog suda u Beogradu, Pž. 4180/97 od 31. 12. 1997. godine, www.sudskapraksa.com.

¹³ „Nije dozvoljeno da se u parničnom postupku isto fizičko lice pojavi u procesnoj ulozi tužioca i zastupanog tuženog, pa je sud dužan da tuženom privrednom društvu postavi privremenog zastupnika jer postoje suprotni interesi tuženog i njegovog zakonskog zastupnika. „Iz rešenja Višeg trgovinskog suda, Pž. 177/08 od 04. 03. 2009. godine, www.sudskapraksa.com.” Parnični sud nije ovlašćen da ceni da li je statutarni zastupnik privrednog društva ovlašćen da u parničnom postupku zastupa društvo u sporu sa trećim licima, ako je isti izvodom iz registra privrednih društava dokazao svoj zastupnički status, ali u slučaju različitih statusnih tužbi u sumnji da postoji sukob interesa između interesa statutaranog zastupnika i interesa društva, člana društva ili povezanog društva sud će u tom slučaju društvu ili povezanom društvu postaviti privremenog zastupnika shodno članu 79. Zakona o parničnom postupku. „Odgovor sa sednice Odeljenja za privredne sporove Višeg trgovinskog suda u Beogradu od 05. i 25. 10. i 07. i 14. 11. 2006. godine, *Pravni informator* broj 7–8/07.

Zakon o parničnom postupku, pored navedenog privremenog zastupnika koji je ovlašćen da preduzima sve radnje u postupku, predviđa i mogućnost postavljanja privremenog zastupnika samo za primanje pismena, i to bilo kojoj stranci, u slučaju kada se stranka ili njen zakonski zastupnik nalaze u inostranstvu a nemaju punomoćnika u Republici Srbiji, a na poziv suda nisu postavili punomoćnika za prijem pismena.¹⁴

Zastupnik za primanje pismena, na osnovu odluke suda, u parničnom postupku postaviće se i kada suparničari nemaju zajedničkog zakonskog zastupnika, odnosno punomoćnika, a u određenom roku nisu na poziv suda imenovali zajedničkog punomoćnika za prijem pismena. U tom slučaju sud jednog od suparničara imenuje za zastupnika za prijem pismena.¹⁵

Iz same sistematike Zakona o parničnom postupku izvodi se zaključak da zakonodavac ne uređuje materiju zastupanja na adekvatan način.

Naime, Zakon o obligacionim odnosima u članu 84, stav 2 propisuje da se ovlašćenje za zastupanje zasniva na zakonu, opštem aktu pravnog lica, aktu nadležnog organa ili na izjavi volje zastupanog (punomoćje).

U Glavi četvrtoj Zakona o parničnom postupku pod naslovom „Stranke i njihovi zakonski zastupnici” zakonodavac govori samo o zakonskom zastupniku stranke koji nema parničnu sposobnost.¹⁶ U posebnoj Glavi trideset četvrtoj „Postupak u privrednim sporovima” u članu 482 se kaže da je zastupnik stranke lice upisano u registar kao ovlašćeno lice (statutarni zastupnik).

Navedenim normiranjem zakonodavac je, po mom mišljenju, napravio više propusta.¹⁷

Prvo, tumačeći navedene odredbe proizilazi da direktor ili predsednik upravnog odbora privrednog društva nisu zakonski zastupnici već statutarni zastupnici što je pogrešno.

¹⁴ Član 141. ZPP.

¹⁵ Član 142. ZPP.

¹⁶ „Stranku koja nema parničnu sposobnost zastupa njen zakonski zastupnik”, član 75. ZPP.

¹⁷ Takođe i Viši trgovinski sud u Beogradu u svom odgovoru utvrđenom na sednici Odeljenja za privredne sporove od 5. i 25. oktobra i 7. i 14. novembra 2006. godine, po mom mišljenju greši, kada kaže: „Zakonski zastupnik je zastupnik stranke – fizičkog lica koje nema parničnu sposobnost (član 75. Zakona o parničnom postupku), i to su roditelj ili staratelj tog lica. Ovaj termin, kao ni odredbe Zakona o parničnom postupku o zakonskom zastupanju, se ne odnose na pravna lica, koja su poslovno i parnično sposobna, i koja zastupa njihov statutarni zastupnik u smislu čl. 482. Zakona o parničnom postupku. Na tu razliku jasno ukazuju i odredbe čl. 265. i 361. Zakona o parničnom postupku, koji razlikuje zakonske zastupnike i zastupnike pravnih lica u pitanjima saslušanja stranke i povreda u zastupanju. Samo izuzetno, pravno lice može imati specifičnog zakonskog zastupnika, i to privremenog zastupnika iz člana 79. Zakona o parničnom postupku. *Pravni informator* broj 7–8/07.

Prema Zakonu o privrednim društvima, privredno društvo zastupa direktor ex lege (kod ortačkog društva to mogu biti svi ortaci, kod komanditnog društva svi komplementari, a kod društva s ograničenom odgovornošću ili akcionarskog društva jedan ili više direktora, odnosno predsednik i članovi upravnog odbora ili izvršnog odbora). Ovo zakonsko zastupničko ovlašćenje proizilazi iz samog statusa direktora, koji se u zastupničkim poslovima pojavljuje kao sastavni deo tog društva, kao njegov organ, izjavljujući volju tog društva (deluje ne kao alter ego tog društva nego kao njegov ego).¹⁸

Statutarni zastupnici su lica ovlašćena da zastupaju pravno lice, pored zakonskih zastupnika, na osnovu osnivačkog akta, statuta ili drugog opšteg akta pravnog lica.¹⁹ Statutarno zastupništvo se sastoji u predviđanju da funkciju zastupnika društva, pored organa određenih zakonom, vrše i određeni drugi radnici društva. Određivanje statutarnih zastupnika nije nužnost.

Zakon o parničnom postupku ne prihvata da je direktor zakonski zastupnik privrednog društva već ga smatra statutarnim zastupnikom²⁰ što se posebno vidi iz odredbe člana 482 Zakona kao i iz odredaba glave „Stranke i njihovi zakonski zastupnici” gde se uopšte ne pominje. Sa druge strane, Zakon o parničnom postupku nije dosledan jer u članu 265 (glava dvadeseta – Dokazivanje) u stavu 2 kaže: „Za pravno lice saslušaće se lice koje je zakonom ili pravilima određeno da ga zastupa. „ U ovom članu Zakon prihvata da pravno lice ima zastupnika koji je određen zakonom. Dalje, Zakon koristi i termin „ovlašćeno lice” u članu 361, tačka 9 (glava dvadeset sedma – Redovni pravni lekovi), gde kaže da uvek postoji bitna povreda odredaba parničnog postupka: „ako je u postupku kao tužilac ili tuženi učestvovalo lice koje ne može biti stranka u postupku, ili ako stranku koja je pravno lice nije zastupalo ovlašćeno lice, [...]”

Drugo, zastupnika na osnovu akta nadležnog organa (privremenog zastupnika), Zakon takođe podvodi pod zakonskog zastupnika što nije sporno da on to i jeste u širem smislu. Međutim, kako i Zakon o obligacionim odnosima poznaje posebnu vrstu zastupništva na osnovu odluke nadležnog organa tako bi i Zakon o parničnom postupku trebao na taj način da uredi to pitanje. Posebno što se kao zastupnik na osnovu odluke nadležnog organa može pored

¹⁸ Vasiljević Mirko, (2006). Komentar Zakona o privrednim društvima, JP Službeni glasnik, Beograd, str. 115. Vidi i Babić Ilija, (2001). Direktor kao zakonski zastupnik preduzeća, *Pravo i privreda* (5–8), str. 141.

¹⁹ Babić Ilija, (2008). Leksikon obligacionog prava, Službeni glasnik, Beograd, str. 354.

²⁰ Tako i sudska praksa: „Privredno društvo nema zakonskog zastupnika već „statutarnog zastupnika” koji je u registru upisan kao lice za zastupanje privrednog društva.” Iz rešenja Višeg trgovinskog suda, Pž. 11438/05 od 24. 10. 2005. godine, *Paragraf Lex*.

statatelja, privremenog zastupnika pojaviti i stečajni upravitelj²¹ ili prinudni upravitelj banke.²²

II PUNOMOĆNICI

U parničnom postupku stranke mogu preduzimati radnje lično ili preko punomoćnika.

Punomoćnik može biti fizičko lice koje je potpuno poslovno sposobno, osim lica koje se bavi nadripisarstvom.

Radnje u postupku koje punomoćnik preduzima u granicama punomoćja imaju ista pravna dejstva kao da ih je preduzela sama stranka.²³

Ovlašćenje na zastupanje punomoćnika je na osnovu slobodne volje zastupanog lica.

Obim ovlašćenja određuje sama stranka tako što punomoćnika može ovlastiti da preduzima sve radnje u postupku ili da preduzima pojedine radnje.²⁴

Ako je stranka izdala advokatu punomoćje za vođenje parnice, a nije bliže odredila ovlašćenja u punomoćju, advokat je na osnovu ovakvog punomoćja ovlašćen:

- 1) da vrši sve radnje u postupku, a naročito da podigne tužbu, da je povuče, da prizna tužbeni zahtev ili da se odrekne tužbenog zahteva, da zaključi poravnanje, da izjavi pravni lek i da se odrekne ili odustane od njega, kao i da predlaže izdavanje privremenih mera obezbeđenja;
- 2) da podnosi predlog za izvršenje ili obezbeđenje i da preduzima potrebne radnje u postupku povodom takvog zahteva;²⁵

²¹ Koga imenuje stečajni sudija shodno članu 20. Zakona o stečaju, *Sl. glasnik RS*, br. 104/09.

²² Koje rešenjem imenuje Narodna banka Srbije. Vidi član 117. Zakona o bankama, *Sl. glasnik RS*, br. 107/05 i tačku 15. Odluke o bližim uslovima i načinu kontrole Narodne banke Srbije nad bankama, *Sl. glasnik RS*, br. 51/06.

²³ Član 84. stav 1, član 85. stav 1. i član 86. ZPP.

²⁴ Član 88. ZPP.

²⁵ Tako i sudska praksa „Izuzetak od pravila da je punomoćnik dužan da prilikom preduzimanja prve radnje u postupku priloži punomoćje odnosi se samo na postupak izvršenja na osnovu izvršne isprave i samo na punomoćnika izvršnog poverioca koji je stranku zastupao u postupku iz kojeg izvršna isprava potiče. „ Iz rešenja Privrednog apelacionog suda, Iž. 53/2010 od 12. 02. 2010. godine, *Paragraf Lex*. Sa druge strane „Advokat koji nema posebno punomoćje za prijem novca, nije ovlašćen da u izvršnom postupku primi ispunjenje novčane obaveze, bez obzira što je izvršnog poverioca zastupao u parnici iz koje potiče izvršna isprava. „ Iz rešenja Okružnog suda u Valjevu, Gž. 1069/07 od 12. 07. 2007. godine, *Paragraf Lex*.

- 3) da prenese punomoćje na drugog advokata ili da ovlasti drugog advokata na preduzimanje samo pojedinih radnji u postupku.²⁶

Advokatu je potrebno uvek posebno punomoćje za ponavljanje postupka.²⁷

Ako stranka u postupku nije bliže odredila ovlašćenja punomoćnika, punomoćnik koji nije advokat može na osnovu ovakvog punomoćja da preduzima sve radnje u postupku ali mu je uvek potrebno izričito ovlašćenje za povlačenje tužbe, za priznanje ili odricanje od tužbenog zahteva, za zaključenje poravnania, za povlačenje ili odricanje od redovnog pravnog leka i za prenošenje punomoćja na drugo lice.²⁸

Međutim, i kad stranka ima punomoćnika sud je može pozvati da se pred njim lično izjasni o činjenicama koje treba utvrditi u parnici. Pored toga, stranka koju zastupa punomoćnik uvek može doći pred sud i davati izjave pored svog punomoćnika i sama preduzimati parnične radnje.²⁹

Stranka može izmeniti i opozvati radnju svog punomoćnika, a u takvoj situaciji sud će ceniti obe izjave, uzimajući u obzir sve okolnosti, u smislu člana 222, stav 2. Zakona o parničnom postupku.

Određivanjem punomoćnika stranka ne gubi postulacionu sposobnost. Međutim, sud nije dužan da o toku postupka obaveštava i stranku, već je to prepušteno njenoj saradnji sa punomoćnikom.³⁰

²⁶ Tako i „Zamenik punomoćnika stranke koji je dobio punomoćje od ovlašćenog punomoćnika stranke može preneti punomoćje na trećeg advokata i sud ne treba da traži saglasnost stranke za radnje koje je preduzeo. „ Iz rešenja Višeg trgovinskog suda, Pž. 14230/05 od 08. 03. 2006. godine, *Sudska praksa trgovinskih sudova*, bilten broj 1/06.

²⁷ Član 89. ZPP.

²⁸ Član 90. ZPP. Tako i „Punomoćnik koji nije advokat ne može bez izričitog ovlašćenja vlastodavca preneti punomoćje na drugo lice makar ono bilo i advokat.” Iz rešenja Vrhovnog suda Srbije, Rev. 2372/96 od 03. 07. 1996. godine, „Priznanje tužbenog zahteva od strane punomoćnika koji nije advokat ne proizvodi pravno dejstvo ako punomoćnik nije bio izričito ovlašćen da prizna tužbeni zahtev, odnosno ako priznanje nije naknadno odobreno.” Iz rešenja Okružnog suda u Valjevu, Gž. 549/04 od 19. 04. 2004. godine, a pored toga „Ako je punomoćnik, koji nije advokat, dobio posebno ovlašćenje vlastodavca da prenese punomoćje na advokata, ali ne i ovlašćenje da povuče tužbu, tada ni advokat ne može povući tužbu bez posebnog ovlašćenja, jer punomoćnik ne može preneti ovlašćenje za povlačenje tužbe na advokata, pošto ga ni sam nije imao. „ Iz rešenja Vrhovnog suda Srbije, Rev. 3510/02 od 30. 10. 2002. godine, Preuzeto sa: www.sudskapraksa.com.

²⁹ Član 84. stav 3. i 4. ZPP.

³⁰ „Sud koji pozove stranku umesto punomoćnika, pa, u njegovom odsustvu, održi ročište i done se presudu, čini bitnu povredu postupka iz člana 354, stav 2, tačka 7 ZPP i kad je stranka tom ročištu prisustvovala, a nije se izričito saglasila da se ročište održi u odsustvu punomoćnika.” Pravno shvatanje sednice Građanskog odeljenja Vrhovnog suda Srbije od 23. 11. 1992. godine, *Bilten sudske prakse Vrhovnog suda Srbije* broj 4/08.

Stranka može imati više punomoćnika.³¹

Punomoćje se izdaje u pismenom obliku.³² Ako posumnja u istinitost punomoćja, sud će rešenjem naložiti punomoćniku da podnese overeno punomoćje.³³

Međutim, specijalna parnična punomoćja mogu biti predviđena posebnim zakonskim propisima. Na primer, Porodični zakon previđa postojanje za određene vrste parnica specijalnih parničnih punomoćja.³⁴

Punomoćnik je dužan da prilikom preduzimanja prve radnje u postupku podnese punomoćje.

Sud je dužan da u toku celog postupka pazi da li je lice koje se pojavljuje kao punomoćnik ovlašćeno za zastupanje. Ako sud utvrdi da lice koje se pojavljuje kao punomoćnik nije ovlašćeno za preduzimanje određene radnje, ukinuće parnične radnje koje je to lice preduzelo ako te radnje stranka nije naknadno odobrila.³⁵

Iako je Zakonom o parničnom postupku propisano da punomoćnik može biti samo fizičko lice, posebnim propisima predviđeno je da se i pravno lice

³¹ „Ako stranka ima dva ili više punomoćnika, razlozi za izostanak sa ročišta navedeni u predlogu za vraćanje u predašnje stanje, ne mogu se odnositi samo na jednog od njih, već na sve punomoćnike, da bi sud iste cenio opravdanim.” Iz presude Višeg trgovinskog suda, Pž. 28/09 od 30. 01. 2009. Preuzeto sa: www.sudskapraksa.com. Tako i „Radnje koje preduzima drugi advokat po ovlašćenju punomoćnika stranke predstavljaju radnje kao da ih je preduzeo sam punomoćnik stranke.” Iz presude Vrhovnog suda Srbije, Rev. 3529/07 od 24. 01. 2008. godine, *Bilten sudske prakse Vrhovnog suda Srbije* broj 4/07, „Uredna je dostava prepisa prvostepene presude zameniku punomoćnika jedne od parničnih stranaka, u situaciji kada ovaj zamenik ima ovlašćenje za preduzimanje svih pravnih radnji koje mu pripadaju u skladu sa procesnim zakonima i zakonima o advokaturi.” Iz rešenja Vrhovnog suda Srbije, Prev. 233/2000 od 11. 04. 2001. *Sudska praksa privrednih sudova*, bilten broj 4/01.

³² „Sud, pazeći po službenoj dužnosti da li stranku zastupa ovlašćeno lice, ispituje da li je stranka izdala punomoćniku punomoćje u pisanom obliku.” Iz rešenja Višeg trgovinskog suda, Pž. 1092/08 od 05. 06. 2008. godine, *Paragraf Lex*.

³³ „Kada stranka pruži sudu dokaze za sumnju u valjanost predatog punomoćja od strane punomoćnika tužioca, sud ima ovlašćenje za postupanje shodno čl. 91 stav 2 ZPP.” Iz rešenja Okružnog suda u Čačku, Gž. 1048/09 od 24. 06. 2009. godine, *Izbor sudske prakse* broj 2/10.

³⁴ Članom 221. Porodičnog zakona Srbije („*Sl. glasnik RS*”, br. 125/04) propisano je „Ako tužbu u bračnom sporu podnosi punomoćnik stranke, punomoćje mora biti overeno i izdato samo radi zastupanja u bračnom sporu.” Više o zastupanju u bračnom i porodičnom sporu vidi u Milutinović Ljubica, (2007). Zastupanje u bračnom i porodičnom sporu, Zbornik radova *Zastupanje i punomoćstvo*, Glosarijum, Beograd, str. 58–75.

³⁵ Član 92. ZPP. „U toku celog postupka sud je dužan da pazi da li je punomoćje stranke uredno. Nepotpisano punomoćje od strane zastupnika stranke ima nedostatak koji se mora otkloniti, dostavom urednog, potpisanog punomoćja od zakonskog zastupnika stranke, u protivnom u postupku se čini bitna povreda iz člana 354, st. 2, tač. 10 ZPP a na koju revizijski sud pazi po službenoj dužnosti.” Iz rešenja Vrhovnog suda Srbije, Prev. 521/97 od 28. 01. 1998. godine, *Sudska praksa privrednih sudova*, bilten br. 2/98.

može pojaviti u ulozi punomoćnika. Na osnovu Zakona o autorskim i srodnim pravima³⁶ punomoćnik može biti organizacija za kolektivno ostvarivanje autorskog i srodnih prava. Punomoćje se može dati umesto advokatu i advokatskoj kancelariji kao pravnom licu na osnovu člana 41. Zakona o advokaturi.

Da bi se obezbedilo pravo na pristup sudu koji mora biti i efikasan zakonodavac je napravio razliku u postupanju sa nerazumljivim ili neurednim podneskom u situaciji kada stranka nema punomoćnika advokata, kada će podnesak uvek vratiti radi ispravke. Kada je advokat podneo nerazumljiv ili podnesak koji ne sadrži sve što je potrebno da bi se po njemu moglo postupiti, sud će ga bez prethodnog vraćanja radi ispravke odbaciti.³⁷

Ovakvo zakonsko rešenje proisteklo je iz potrebe za ostvarivanjem sudeња u razumnom roku i potrebe uvođenja odgovornosti za ostvarenje tog roka svih učesnika u postupku.³⁸

Zakon predviđa da stranku mora zastupati advokat u postupku po reviziji i zahtevu za zaštitu zakonitosti.

Ovlašćenje za vođenje parnice (parnično punomoćje) prestaje: okončanjem parnice, smrću stranke,³⁹ prestankom pravnog lica ili otvaranjem stečajnog postupka, smrću punomoćnika ili gubitkom poslovne sposobnosti punomoćnika koje je pravno lice, otkazom i gubitkom prava na advokaturu punomoćniku advokatu.⁴⁰

Pored toga, stranka može u svako vreme opozvati punomoćje, a punomoćnik ga može u svako vreme otkazati.

Opozivanje, odnosno otkaz punomoćja mora se saopštiti sudu pred kojim se vodi postupak, pismeno ili usmeno na zapisnik.

³⁶ *Sl. glasnik RS*, br. 104/09. Organizacija za kolektivno ostvarivanje autorskog i srodnih prava ima pravo da pred sudom i drugim organima štiti prava koja su joj nosioci autorskog, odnosno srodnih prava poverili na kolektivno ostvarivanje (član 153, stav 5).

³⁷ Član 103, stav 1 i 6 ZPP. „Da li će sud odbaciti žalbu koja nije potpisana zavisi od toga ko je žalbu podneo, ako je žalbu u ime stranke podneo njen advokat, sud će takvu žalbu odmah odbaciti, a ako je žalbu podnela sama stranka ili njen punomoćnik koji nije advokat, sud će žalbu vratiti radi dopune u smislu člana 103. ZPP. „ Iz rešenja Višeg trgovinskog suda, Pž. 10860/06 od 28. 09. 2007. *Izbor sudske prakse* broj 4/09.

³⁸ Vidi više u Petrović-Škero Vida: op. cit. str. 17.

³⁹ „Ništav je ugovor koji zaključuje punomoćnik umrlog lica. „ Iz presude Okružnog suda u Kraljevu, Gž. 143/2002 od 26. 03. 2002. godine, *Bilten sudske prakse Vrhovnog suda Srbije* br. 2/02.

⁴⁰ „Prestanak statusa advokata nije razlog za prestanak punomoćja, pa lice označeno kao punomoćnik mora biti pozvano na ročište i kad je prestalo da se bavi advokaturom, ukoliko punomoćje ne bude opozvano, odnosno otkazano. Ako je punomoćnik pre prestanka statusa advokata preneo ovlašćenje na preuzimatelja advokatske kancelarije, poziv za ročište mora biti upućen preuzimatelju.” Iz rešenja Vrhovnog suda Srbije, Gž. 1/03 od 16. 01. 2003. godine, *Bilten sudske prakse Vrhovnog suda Srbije* br. 1/03.

Opozivanje, odnosno otkaz punomoćja proizvodi pravno dejstvo za protivnu stranku od časa kada joj je saopšteno.

Posle otkaza punomoćja punomoćnik je dužan da još mesec dana predumi zima parnične radnje za lice koje mu je izdalo punomoćje ako je potrebno da od njega otkloni kakvu štetu koja bi u to vreme mogla nastati.⁴¹

III OBAVEZNO ADVOKATSKO ZASTUPANJE

U Zakonu o parničnom postupku odstupljeno je od principa slobodnog advokatskog zastupanja u domenu postupka po vanrednim pravnim lekovima pošto Zakon predviđa da stranku mora zastupati advokat u postupku po reviziji i zahtevu za zaštitu zakonitosti.⁴²

Takođe je propisano da u postupku po žalbi sa alternativnim predlogom za revizijsko odlučivanje (direktna revizija) pred Vrhovnim sudom Srbije stranku koja je fizičko lice mora zastupati advokat.⁴³

Kao razlozi za ograničenje postulacione sposobnosti u postupku po reviziji i zahtevu za zaštitu zakonitosti navode se nastojanje zakonodavca da parničarima omogući kvalifikovano i kvalitetno zastupanje pred najvišom sudskom instancom radi optimalnog i efektivnog ostvarivanja njihovih interesa i njihovog prava na pravnu zaštitu. Uvođenjem advokatskog zastupanja sve stranke su izjednačene u pravu da budu stručno zastupane i eliminisana je mogućnost zastupanja od strane nekvalifikovanih punomoćnika, te su i na taj način zaštićeni njihovi interesi.

⁴¹ Član 93. ZPP.

⁴² Član 84. stav 2. ZPP. „U postupku po reviziji i zahtevu za zaštitu zakonitosti, stranku mora zastupati advokat, čak i u situaciji kada je stranka advokat.” Iz rešenja Vrhovnog suda Srbije, Rev. 1450/06 od 07. 02. 2007. godine, *Bilten sudske prakse Vrhovnog suda Srbije* br. 4/07 (Ustavni sud Srbije je Odlukom UŽ. 250/2009 od 16. 12. 2010. godine poništio rešenje Vrhovnog suda Srbije Rev. 502/07 od 11. 09. 2008. godine jer je utvrdio da je učinjena povreda prava na pravično suđenje i prava na pravno sredstvo neosnovanim utvrđenjem nedozvoljenosti revizije podnete od advokata koji ima svojstvo stranke u postupku, <http://www.ustavni.sud.rs/page/view/149-101362/saopstenje-sa-58-redovne-sednice-ustavnog-suda-odrzane-16-decembra-2010-godine-kojom-je-predsedavala-dr-bosa-nenadic-predsednik-ustavnog-suda>, 20. 12. 2010.). Tako i „Nije dozvoljen zahtev za zaštitu zakonitosti izjavljen od lica koje nije advokat. Ne može se smatrati da je zahtev za zaštitu zakonitosti izjavio advokat samo na osnovu činjenice da je na podnesku stavljen njegov štambilj, kada nedostaje potpis advokata kao punomoćnika stranke.” Iz rešenja Vrhovnog suda Srbije, Sgzz. 708/05 od 18. 01. 2006. godine, *Bilten sudske prakse Vrhovnog suda Srbije* broj 1/06., „Advokat koji ima ovlašćenje za zastupanje stranke, ne može svojom izjavom o odobrenju revizije da konvalidira reviziju koju je lično napisala i potpisala njegova stranka.” Iz rešenja Vrhovnog suda Srbije, Rev. 257/07 od 01. 02. 2007. godine, www.sudska-praksa.com.

⁴³ Član 390. stav 4. ZPP.

Kao drugi razlog koji je motivisao zakonodavca bio je zaštita javnog interesa – nastojanje da se omogući što kvalitetnije rešavanje spora u postupku kontrole zakonitosti, pružanje zakonite pravne zaštite u cilju zaštite pravnog poretka i obezbeđivanje pomoći sudu u ostvarivanju principa suđenja u razumnom roku.⁴⁴

Ovakvo zakonsko rešenje izazvalo je brojne reakcije. Postavlja se pitanje da li treba ograničiti postulacionu sposobnost stranaka u postupku po ovim vanrednim pravnim sredstvima, s obzirom da je princip slobodnog advokatskog zastupanja osnovni princip u pogledu zastupanja. Pored toga postavilo se pitanje i da li je na ovaj način ograničeno pravo stranke na slobodan izbor zastupnika, kao i da li su na taj način diskriminirani diplomirani pravnici sa položenim pravosudnim ispitom koji su u radnom odnosu kod stranaka koji su privredni subjekti – privredna društva ili preduzetnici.

Institut obaveznog zastupanja nije razumljiv. Opšteprihvaćena polazna tačka svih civilnih procesualista u savremenim zemljama je stranačka autonomija i načelo dispozitivnosti, odnosno, stranke su gospodari parnice i razvoj svih procesnih aktivnosti u parnici zavisi isključivo od njihove slobodne volje. Ako se u parnici po pravilu odlučuje o pravima kojima stranke mogu slobodno raspolagati, tada nema prepreke da se autonomija koja postoji pre parnice i izvan nje ne ogleda i u slobodi preduzimanja radnji u postupku. Kao što stranka koja je poslovno sposobna u načelu može slobodno sama zastupati svoje interese i zaključivati pravne poslove veće i manje važnosti, tako bi, na prvi pogled, bilo logično da i u postupku, kada prava iz takvih pravnih poslova postanu sporna, stranka može sama zastupati svoje interese, preduzimajući parnične radnje kojima je svrha zaštititi svoje pravo ili se odbraniti od neopravdanih zahteva.

S tim u vezi pred Ustavnim sudom Srbije podneta je inicijativa za pokretanje postupka za ocenu ustavnosti odredaba člana 84, stav 2 Zakona o parničnom postupku kojim je propisano da stranku mora zastupati advokat u postupku po reviziji i zahtevu za zaštitu zakonitosti i odredaba člana 401, stav 2, tačka 2 kojim je propisano da je revizija nedozvoljena ako je reviziju izjavilo lice koje nije advokat, iz člana 90 Zakona kojim je propisana sadržina punomoćja za lice koje nije advokat iz razloga što se tim odredbama, po mišljenju inicijatora, ograničava pravo na zaštitu pred sudom i uvodi monopol

⁴⁴ Vidi više u Stanković Gordana: Obavezno advokatsko zastupanje u postupku po reviziji i zahtevu za zaštitu zakonitosti, www.informator.rs/tekstovi/tema_1206.htm (29. 06. 2009.). U radu su izneti argumenti autora koji su saopšteni na konsultativnoj sednici u Ustavnom sudu Srbije povodom inicijative za pokretanje postupka za utvrđivanje neustavnosti odredbe člana 84, stav 2 ZPP.

na preduzimanje pojedinih pravnih radnji u „korist advokata” u odnosu na diplomirane pravnike sa položenim pravosudnim ispitom, čime se ugrožava pravo diplomiranih pravnika sa položenim pravosudnim ispitom „na obavljanje zanimanja, što može imati za posledicu da im bude povređeno ustavno pravo na rad i pravo na odgovarajuću zaradu.”

Ustavni sud nije prihvatio inicijativu za pokretanje postupka za utvrđivanje neustavnosti odredaba člana 84, stav 2, člana 90 i člana 401, stav 2, tačka 2 Zakona o parničnom postupku.⁴⁵

U obrazloženju odluke Ustavni sud je naveo da se navedenim odredbama Zakona ne diskriminišu diplomirani pravnici sa položenim pravosudnim ispitom koji se ne bave advokaturom kao profesijom, u odnosu na advokate, jer se osporenim odredbama Zakona ova lica ne dovode u nejednak položaj po osnovu nekog od svojstava iz člana 13 Ustava. S obzirom da je obavljanje advokature kao samostalne delatnosti dostupno svim licima pod uslovom propisanim zakonom, a da se pravo zastupanja pred nadležnim sudom u postupku po reviziji i zahtevu za zaštitu zakonitosti, ne može, po oceni Ustavnog suda, smatrati pristupom radnom mestu. Ustavni sud je naveo i da li su navedena rešenja opravdana i celishodna i da li poskupljuju troškove pravnih lica koja se pojavljuju kao stranke pred Vrhovnim sudom Srbije po vanrednim pravnim sredstvima, stvar je zakonodavne politike, koju Ustavni sud nije nadležan da ocenjuje.

Dalje je navedeno da se osporenim odredbama ne dira ni u slobodu izbora punomoćnika, niti se narušava autonomija pravne volje lica kao davaoca punomoćja, je su po Zakonu i pravna i fizička lica slobodna da za punomoćnika izaberu bilo koje lice koje ispunjava uslove propisane Zakonom, tj. bilo koje lice iz reda advokata koje će ga zastupati u sporovima pred Vrhovnim sudom po vanrednim pravnim lekovima.

Mišljenja sam da je odredbama člana 84, stav 2 Zakona uskraćeno pravo diplomiranim pravnicima sa položenim pravosudnim ispitom na pristup sudu samo zbog toga što nisu advokati. Takođe, smatram da su i pravna lica koja zastupaju statutarni zastupnici diplomirani pravnici sa položenim pravosudnim ispitom oštećena, jer su oni stranka u postupku a statutarni zastupnik istupa u njihovo ime i za njihov račun. Obrazložiću svoje mišljenje imajući u vidu razloge navedene na konsultativnoj sednici Ustavnog suda.

Prvo, mišljenja sam da je došlo do diskriminacije između zastupnika koji imaju iste kvalifikacije i da su diplomirani pravnici sa položenim pravosudnim

⁴⁵ Odluka Ustavnog suda Republike Srbije, IU broj 181/05 od 28. 09. 2006. godine, objavljena u *Sl. glasniku RS*, broj 106/06 od 24. 11. 2006. godine.

ispitom, koji su zaposleni kod privrednih subjekata (naročito ako su zakonski ili statutarni zastupnici) diskriminirani u odnosu na advokate, jer oni ne mogu da zastupaju svoje vlastodavce – pravna lica kod kojih su u radnom odnosu. Posebno postoji diskriminacija u odnosu na javnog pravobranioca pošto se pravila o obaveznom advokatskom zastupanju u pogledu revizije i zahteva za zaštitu zakonitosti ne odnosi na one stranke koje zastupa javni pravobranilac. Dolazimo u situaciju da privredni subjekti kao pravna lica nemaju isti pravni položaj kao država koja je takođe pravno lice. Ovo se ogleda ne samo u pristupu sudu već i u pravu na troškove pred sudom.

U prilog stavu Ustavnog suda novodi se da pravnici sa položenim pravosudnim ispitom, koji su zaposleni u privrednim društvima, rade na različitim pravnim poslovima i za svoj rad, zavisno od poslova koje obavljaju, ostvaruju zaradu. Oni se profesionalno ne bave zastupanjem. Strankama koje zastupaju advokati, priznaje se pravo na naknadu parničnih troškova na ime zastupanja, a pravnom licu koje je zastupao punomoćnik koji je u radnom odnosu ne pripada pravo na naknadu na ime zastupanja.

Konstatacija da se diplomirani pravnici zaposleni kod privrednih subjekata ne bave zastupanjem je proizvoljna. Naime, u praksi postoji veoma veliki broj privrednih subjekata (koji imaju i više stotina pa i hiljada zaposlenih) koji u svojoj sistematizaciji poslova imaju predviđene poslove zastupanja pred sudovima i drugim državnim organima i gde je kao uslov za zasnivanje radnog odnosa na tim poslovima propisano da to mora biti diplomirani pravnik sa položenim pravosudnim ispitom. Znači da se oni profesionalno bave zastupanjem i to u građanskoj materiji. Za razliku od njih imamo advokate koji su specijalizovani za pojedine pravne oblasti. Međutim, ispada da će stručnije zastupati advokat koji se bavi krivičnim pravom od diplomiranog pravnika sa položenim pravosudnim ispitom zaposlenim na poslovima zastupanja privrednog subjekta, što je neprihvatljivo.

U prilog tezi da advokati nemaju monopol na stručnost i posedovanje kvaliteta potrebnih za uspešno zastupanje u teoriji se obično navodi više argumenata:

- 1) advokati su deo jedinstvene pravne profesije, te načelno dele ista znanja i sposobnosti kao i druge grane pravne profesije – advokati nisu jedini kvalifikovani,
- 2) pojam i određenje „kvalifikovanog punomoćnika”, pa i uslovi za sticanje statusa advokata različiti su u različitim državama; u nekim jurisdikcijama pristup advokaturi je krajnje jednostavan i liberalizovan, te ne traži nikakvu posebnu praksu, specijalizaciju, pa ni pravno obrazovanje; u drugim pretpostavlja krajnje tegoban i dugotrajan put

teorijske i stručne specijalizacije na kome veliki broj kandidata otpada – status advokata nije ni nužan ni dovoljan razlog kvalifikovanosti,

- 3) uslovi za kvalitetno zastupanje različiti su u različitim slučajevima; dok neki predmeti iziskuju visoko specijalizovano znanje, drugi predmeti više iziskuju opšte pravne vrline, pa i nepravne kvalitete – razboritost, diplomatskičnost i posebne socijalne veštine; utoliko, može se i na raznim komparativnim primerima videti da nije svima advokatima dopušteno zastupanje pred svim sudovima, a postoje i obratni slučajevi, da u pojedinim predmetima izričito nije dopušteno advokatsko zastupanje – nisu svi advokati jednako kvalifikovani za zastupanje u svim slučajevima.⁴⁶

Dalje, advokati imaju pravo na troškove zastupanja kao i javni pravobranilac što takođe predstavlja diskriminaciju u odnosu na diplomirane pravnike sa položenim pravosudnim ispitom koji su zaposleni kod privrednih subjekata a nemaju pravo na troškove postupka.⁴⁷ I u ovoj pravnoj stvari Ustavni sud Srbije rešenjem⁴⁸ nije prihvatio inicijativu za pokretanje postupka za utvrđivanje neustavnosti odredbe člana 163 ZPP⁴⁹ navodeći da nije bilo nesaglasno sa Ustavom da se zakonom utvrdi da parnični troškovi stranaka koje zastupa javno pravobranilaštvo obuhvataju i iznos koji bi se stranci priznao na ime nagrade advokatu i takvo zakonsko propisivanje nije bilo u suprotnosti sa ustavnim principom jednake zaštite prava i na zakonu zasnovanim interesima svih lica u postupku pred sudovima niti sa načelom pravne jednakosti građana, budući da je zakonom bila obezbeđena jednakost svih lica koja se nalaze u identičnoj pravnoj situaciji. I ovde je Ustavni sud naglasio da nije nadležan da rešava o celishodnosti normativnih rešenja iz zakona.

U ovoj situaciji su oštećena pravna lica zato što oni plaćaju zaradu zaposlenim diplomiranim pravnicima sa položenim pravosudnim ispitom i imaju troškove zarade a za uzvrat nemaju refundaciju tih troškova od strane suda u sporu koji dobiju pred sudom.

⁴⁶ Uzelac Alan, (1998). Obvezatno odvetničko zastupanje, *Pravo u privredi*, Zagreb, broj 37:2, str. 149–185.

⁴⁷ Članom 146, stav 2 ZPP propisano je: „Parnični troškovi obuhvataju i nagradu za rad advokata i drugih lica kojima zakon priznaje pravo na nagradu.” Članom 158. ZPP propisano je: „Odredbe o troškovima primenjuju se i na stranke koje zastupa javno pravobranilaštvo. U tom slučaju troškovi postupka obuhvataju i iznos koji bi se stranci priznao na ime nagrade advokatu.”

⁴⁸ IU broj 110/05 od 20. 04. 2006. godine,

⁴⁹ (*Sl. list SFRJ*, br. 4/77, 36/77, 6/80, 36/80, 43/82, 72/82, 69/82, 58/84, 74/87, 57/89, 20/90, 27/90 i 35/91 i *Sl. list SRJ*, br. 27/92, 31/93, 24/94, 12/98, 15/98 i 3/02).

Za razliku od ostalih pravnih lica država, koja takođe ima status pravnog lica, imaju pravo na troškove zastupanja od strane javnog pravobranioca kao da je zastupao advokat.⁵⁰

Imajući u vidu uslove koje treba da ispunjava lice da bi moglo biti zaposleno kao javni pravobranilac⁵¹ i uslove koje standardno propisuju pravna lica (privredni subjekti) za poslove zastupanja očigledno je da se radi o sličnim uslovima.

U prilog mišljenju da su privredni subjekti oštećeni ograničavanjem postulacione sposobnosti naveo bih i uporedno-pravna rešenja.

U Hrvatskoj je predviđeno da pravno lice i preduzetnika može zastupati i lice koje je kod nje u radnom odnosu, ali samo u parnicama koje se odnose na njenu delatnost. Takođe je propisano da u parnicama gde vrednost spora prelazi određeni limit, punomoćnik mora imati položen pravosudni ispit.⁵²

Takođe, u Bosni i Hercegovini i to u oba entiteta propisano je da pravno lice može zastupati i zaposleno lice kod tog pravnog lica (ne i kod preduzetnika).⁵³

⁵⁰ Članom 9. Zakona o javnom pravobranilaštvu propisano je: „Republičko javno pravobranilaštvo u sudskom i upravnom postupku zastupa Republiku Srbiju i njene organe i organizacije, radi ostvarivanja njihovih imovinskih prava i interesa i ima položaj zakonskog zastupnika”, a članom 15. istog Zakona je propisano: „Troškovi zastupanja u sudskim i upravnim postupcima priznaju se Republičkom javnom pravobranilaštvu po propisima o nagradama i naknadi troškova za rad advokata.”

⁵¹ Član 4. Zakona o javnom pravobranilaštvu propisuje da za Republičkog javnog pravobranioca i njegove zamenike mogu biti postavljena lica koja su državljani SFRJ, koja ispunjavaju opšte uslove za zasnivanje radnog odnosa u državnim organima, koja su završila pravni fakultet, položila pravosudni ispit i imaju osam godina radnog iskustva na poslovima pravne struke.

⁵² Shodno članku 89. a Zakona o parničnom postupku Hrvatske (*Sl. list SFRJ*, br. 4/77, 36/77, 36/80, 69/82, 58/84, 74/87, 57/89, 27/90, *Narodne novine*, br. 26/91, 34/91, 53/91, 91/92, 58/93, 112/99, 88/01, 117/03 prečišćen tekst: www.pravo.hr (07. 06. 2010.): „Stranku može kao punomoćnik zastupati osoba koja je s njome u radnom odnosu, ako je potpuno poslovno sposobna. „A shodno članku 91. istog Zakona: „Ako u parnicama o imovinskopravnim zahtjevima vrijednost predmeta spora prelazi 50. 000,00 kuna, punomoćnici pravnih osoba mogu biti samo osobe koje imaju položen pravosudni ispit.”

⁵³ Po Zakonu o parničnom postupku BiH (*Sl. glasnik BiH*, br. 36/04, 84/07, kompletan tekst: www.tuzilastvobih.gov.ba (07. 06. 2010.) članom 241. propisano je: „Punomoćnik može biti advokat, advokatsko društvo ili zaposlenik službe za besplatnu pravnu pomoć, kao i, za pravna lica, zaposlenik tog pravnog lica, a za fizička lica braćni, odnosno vanbraćni drug stranke ili srodnik stranke po krvi ili po tazbini. „ Isto propisuje i član 301. stav 1. ZPP Republike Srpske (*Sl. glasnik Republike Srpske*, broj 58/03, 85/03, 74/05, 63/07, 49/09, kompletan tekst: www.narodnaskupstinars.net (07. 06. 2010.). Više o zastupanju u parničnom postupku u Republici Srpskoj Marković-Bajalović Dijana, (2007). Zastupanje privrednog društva u parničnom postupku, Zbornik *Primjena Zakona o parničnom postupku u BiH i regionu*, Pravni fakultet Istočno Sarajevo, str. 288–302.

Po Zakonu o parničnom postupku Makedonije punomoćnik stranke može da bude advokat, diplomirani pravnik koji je u radnom odnosu sa strankom i rođak po krvi u pravoj liniji, brat, sestra ili bračni drug, ako je potpuno poslovno sposoban (član 81, stav 1). Kada su u pitanju parnice o sporovima čija vrednost prelazi iznos od 1.000.000,00 denara, punomoćnik pravnog lica može biti samo lice koje je diplomirani pravnik sa položenim pravosudnim ispitom i koje je u radnom odnosu u tom pravnom licu (član 82 Zakona o parničnom postupku).⁵⁴

U Evropi je trend sve šireg primanja *in house* pravnika (korporacijskih pravnika) u advokatske redove, pa i omogućavanju tako registrovanim advokatima u stalnom radnom odnosu zastupanja pred sudovima. Od zemalja Evropske unije, pravnici zaposleni u društvu mogu biti registrovani kao advokati u Danskoj, Finskoj, Irskoj, Norveškoj, Španiji i u Velikoj Britaniji.⁵⁵

Velisav Marković

Faculty of Business, Valjevo

Representation of companies in legal procedure

A b s t r a c t

Representation is undertaking of legal affairs in behalf of person or company based on contract. Representation is based on 1. Law; 2. Regulations of legal person; 3. Regulations of public body; 4. Statement of the represented person.

In this article explanations were given on representation of companies in legal procedure, done by legal representatives, representatives by statute, representatives by proxy and especially obligated representation by attorney.

Conclusion was that representation in legal procedure has not been done in appropriate manner.

Key words: representation, legal representative, representatives by statute, representatives by proxy.

⁵⁴ Janevski Arsen, (2007). Zastupanje stranaka preko punomoćnika po Zakonu o parničnom postupku Republike Makedonije, *Pravni život* broj 13, str. 540.

⁵⁵ Više u Uzelac Alan: op. cit. str. 168. Tako na primer u Engleskoj i Velsu „Većina advokata radi na osnovu samozapošljavanja iz komore. Veći broj zaposlenih advokata rade u privatnim i javnim organizacijama.” U odnosu na samostalne advokate „Zaposleni advokati preduzimaju slične aktivnosti za jedno preduzeće ili klijenta. Na još višim nivoima oni mogu da se uključe u razvoj pravne politike i strategije.” Vidi Bainbridge Jonathan, *Tames Valley University*, januar 2009. www.prospects.ac.uk/p/types_of_job/barrister_job_description.jsp (15. 06. 2010.).

Literatura

1. Stanković, G., (1998). Građansko procesno pravo, Niš, Pravni fakultet
2. Paunović, S., (2006). Procesno zastupništvo, *Pravni život* (12)
3. Petrović-Škero, V., (2007). Položaj zastupnika u Zakonu o parničnom postupku, Zbornik radova: Zastupanje i punomoćstvo, Beograd, Glosarijum
4. Poznić, B., Rakić-Vodinelić, V., (1999). Građansko-procesno pravo, Beograd, Savremena administracija
5. Janevski, A., (2007). Zastupanje stranaka preko punomoćnika po Zakonu o parničnom postupku Republike Makedonije, *Pravni život* (13)
6. Vasiljević, M., (2006). Komentar Zakona o privrednim društvima, Beograd, JP Službeni glasnik
7. Babić, I., (2001). Direktor kao zakonski zastupnik preduzeća, *Pravo i privreda*, (5-8)
8. Babić, I., (2008). Leksikon obligacionog prava, Beograd, Službeni glasnik
9. Milutinović, Lj., (2007). Zastupanje u bračnom i porodičnom sporu, Zbornik radova Zastupanje i punomoćstvo, Beograd, Glosarijum
10. Saopštenje sa 58. Redovne sednice Ustavnog suda, održane 16. decembra 2010. godine, kojom je predsedavala dr Bosa Nenadić, predsednik Ustavnog suda, Preuzeto sa: <http://www.ustavni.sud.rs/page/view/149-101362/saopstenje-sa-58-redovne-sednice-ustavnog-suda-odrzane-16-decembra-2010-godine-kojom-je-predsedavala-dr-bosa-nenadic-predsednik-ustavnog-suda>, 20.12.2010.
11. Stanković, G., Obavezno advokatsko zastupanje u postupku po reviziji i zahtevu za zaštitu zakonitosti, Preuzeto sa: www.informator.rs/tekstovi/tema_1206.htm
12. Uzelac, A., (1998). Obvezatno odvjetničko zastupanje, *Pravo u privredi*, Zagreb, 37 (2)
13. Marković-Bajalović, D., (2007). Zastupanje privrednog društva u parničnom postupku, Zbornik „Primjena Zakona o parničnom postupku u BiH i regionu“, Pravni fakultet Istočno Sarajevo, str. 288-302.
14. Bainbridge Jonathan, Tames Valley University, januar 2009. www.prospects.ac.uk/p/types_of_job/barrister_job_description.jsp (15.06.2010.).
15. www.pravo.hr
16. www.tuzilastvobih.gov.ba
17. www.narodnaskupstinars.net